

Francis Piccand & Amira Hafner al-Jabaji

ISLAMI NË ZVICËR: DISKUTIM

Kryesuar nga Farian Sabahi, folësit Francis Piccand dhe Amira Hafner al-Jabaji u përgjigjen pyetjeve të spektatorëve në Institutin Goethe në Londër, janar 2003.

A po veçohen muslimanët ?

Spektatori i parë: Mua më duket se në Zvicër muslimanët thjesht nuk konsiderohen si njerëz me një fe specifike, porse ka njëfarë racizmi ndaj tyre. Ju thatë se disa muslimanëve fundamentalistë nuk u jepen viza apo nënshtetësi. A vlen i njëjti rregull, të themi, edhe për fundamentalistët çifutë apo ndaj ndonjë tjetri që ka mendime politike ekstreme, siç janë për shembull personat nacistë? Nga arsyeja se, sipas mendimit tim, fundamentalizmi është diçka që ekziston në çdo fe – nuk është i kufizuar me Islamin.

Farian Sabahi: Për sa u përket lejeve dhe vizave, marrja e tyre nuk është problem vetëm për muslimanët, por edhe për të gjithë imigrantët në Zvicër.

Francis Piccand: Unë pajtohem që ndoshta Islami sot ka probleme. Pas sulmeve terroriste në Shtetet e Bashkuara, mendimet janë polarizuar tej mase. Unë mendoj që liderët fetarë muslimanë duhet të sqarojnë që Islami vërtet është fe paqeje dhe tolerance. Për fat të keq, ka liderë që e thonë të kundërtën – se të kesh mëri e armiqësi është një shkrim hyjnor. Nuk është e rrugës që liderët fetarë të flasin për çështje të këtilla. Për të dëftuar se ç'thonë njerëzit në përgjithësi për fetë, e sidomos për Islamin, në Zvicër, mund t'ju sjell një krahasim. Kur erdhëm këtu në Angli prej Zvicre na u desh të vozisnim në anën e majtë të rrugës e jo në të djathtën – përse? Kur të mbërrish në një vend duhet të adaptohesh – pa e harruar kulturën dhe fenë tënde, çka është një çështje në vete.

Si mund të gjejnë shprehje vlerat islame?

Spektatori i parë: Unë mendoj që ka dallim midis ligjit të një vendi dhe vlerave të po të njëjtit vend. Një person i një partie socialiste dhe një tjetër i një partie konservatore në një vend evropian nuk i ndajnë të njëjtat vlera. Mirëpo, ekziston një ligj (e drejtë) në secilin vend të cilit duhet nënshtrohet. Po që se ai ligj bie ndesh me vlerat apo me kulturën e një grupi njerëzish, ata kanë të drejtën të luftojnë kundër atij ligji, mirëpo ky luftim duhet të bëhet nëpërmjet sistemeve legale që ekzistojnë në demokraci. Muslimanët, sikurse çdo pakicë tjetër, duhet t'u nënshtrohen këtyre ligjeve, mirëpo në qoftë se ju kërkoni më tepër se kjo, mendoj se kjo është e padrejtë. Ata kanë të drejtë të kenë vlera të tyre të ndryshme. Ju të gjithë thatë se jeni imigrantë qysh para njëqind vjetësh dhe se kjo është një bukuri e botës së sotme, pra që të gjithë ne po i bartim vlerat tona nga vende të tjera.

Amira Hafner al-Jabaji: Unë pajtohem deri diku, mirëpo duhet të analizojmë fillimisht nëse vërtet ekziston një dallim midis vlerave të vendeve evropiane dhe vlerave të Islamit. Problemi i Hani Ramadanit është se ai flet në emër të Islamit. Kur ai thotë 'ky është

mendimi im', askush nuk reagon, sepse çdokush mund të thotë ç'të dëshirojë sipas mendimit të vet personal. Mirëpo, kur ai thotë se në Islam gjërat janë kështu apo ashtu, atëherë bëhet problematike.

Në Zvicër, imamët shprehin mendime dhe vlera të ndryshme. Islami, sikurse shumë fe të tjera, është i ndryshëm dhe i larmishëm – ka shumë mendime të ndryshme brenda tij. Unë e kuptoj që shoqëria zvicerane mund të jetë shumë e re për ta kuptuar Islamin, mirëpo është gabim të merret mendimi i ndonjë personi mbi Islamin si i vetmi mendim i mirëfilltë.

Një pikturë më e gjerë mbi Islamin

Spektatori i dytë: Një faktor të cilin ne shpesh e injorojmë është se një shumicë e njerëzve tanë, 90 % ose edhe më tepër e imigrantëve muslimanë në Britani, vijnë nga zonat rurale. Unë besoj se sikur këta njerëz të nënkontinentit të Indisë të kishin shkuar në Karaçi apo Dakar, do të kishin patur vështirësi për t'u adaptuar në atë mjedis. Për shembull, mendo për ndryshimet që kanë ndodhur te një zelltar fetar në Bangladesh i cili krejt paparamendueshëm ka arritur këtu. Kjo patjetër duhet të kihet parasysh. Gjeneratat tona të treta e të katërta janë shumë të ndryshme. Ata kuptojnë, janë të lindur këtu, shprehen mjaft mirë dhe mund të ndërveprojnë në dialog.

Ka disa probleme të tjera. Ne jemi të pushtuar nga Islami fundamentalist. Derisa Bashkimi Sovjetik nuk e kishte pushtuar akoma Afganistanin, neve në sistemin arsimor britanez në Indi na thoshin se disi jemi në të njëjtën anë – në anën e Perëndimit fetar, të Amerikës e të Islamit – dhe të gjithë ne dalloheshim prej komunizmit të pazot, të pafe. Kur Bashkimi Sovjetik e pushtoi Afganistanin, shumë pak prej nesh kuptuan se Amerika ishte e interesuar ta çlironte Afganistanin për shkak se ajo e dinte se ç'flinte në Azinë Qendrore. Ne shihnim një lloj aleance midis dy popujve fetarë. Mirëpo, me rënien e Bashkimit Sovjetik, Amerikës nuk i duheshin më luftëtarë të shenjtë, me çka u mbyll edhe kjo kapitull. Bërësit e politikës së jashtme amerikane kërkonin një lugat tjetër, që do të mbjellte mjaft mëri në Evropë e Amerikë. Faturën e pagoi Islami, ndër të tjera për shkak të kryqëzatave. Tani, nëse dëshirojmë t'i ndreqim marrëdhëniet tona, të dyja palët duhet të japin mundin e tyre.

Edhe një gjë. A jemi ne – sidomos akademikët dhe dijetarët tanë – të hapur e të drejtë për ta quajtur këtë qytetërim modern, 'qytetërim hebreo-krishter'? A nuk është e vertetë se Islami i ka siguruar bazat e Renesancës dhe Iluminizmit në Evropë? Përse nuk e quajmë këtë qytetërim 'hebreo-krishtero-islamik'? Duke e injoruar këtë të vërtetë, ndoshta ne pa vetëdije u kemi thënë popujve muslimanë se ata janë larg torruas, larg qytetërimit. Kjo mënyrë e të menduarit i ka shpënë disa njerëz së paku të thonë se ekziston një përplasje qytetërimesh. Mirëpo, nëse jemi pjesë e qytetërimit, nuk mund të ekzistojë një term i tillë. Islami ka kontribuar me të madhe, mirëpo si të gjitha qytetërimet, ka rënë. Ai ka rënë nga aspekti intelektual, duke mos arritur të prodhojë ide të reja e më të mira. Sigurisht që kjo ka çuar në rënien politike, shoqërore dhe kulturore si dhe në rënien e tërësishme të qytetërimit islam. Si rezultat, muslimanët kanë mbetur mbrapa në gjuhët moderne dhe në idetë shkencore. Ata nuk janë të njoftuar me paradigmen e re shkencore që është paraqitur.

Pas 11 shtatorit 2001, një numër i konsiderueshëm i njerëzve pranuan se muslimanët janë viktimë e shtypjes dhe shpronësimit, derisa për vetë muslimanët filloi procesi i vetëkritikës. Ka lindur ideja se në shek. XVIII, kur ka ngrirë mendja jonë, ke mundur të tërhiqesh nëse nuk ke dashur diçka. Ke ikur në shkretëtirë duke shpresuar se një ditë do të dalësh në diçka tjetër dhe më të mirë. Mirëpo, tani kur po jetojmë në një rrjet marrëdhëniesh globale, rruga e vetme që kemi përpara është të ndërveprojmë dhe të angazhohemi vazhdimisht për të krijuar hapësirë.

Gjetja e bazës së përbashkët

Spektatori i tretë: Kemi dy pika, një kritike dhe një pozitive. Në fillim, m'u duk se pak si tepër u vu theksi mbi Islamin si një problem i Zvicrës. Sigurisht, duhet të jemi realistë. Mendoj që nëse dikush e paraqet një model kulture apo feje si problematik, ai tenton të ketë një profeci (parashikim) të vetërealizueshme. Mënyra për t'u bërë ballë këtyre stereotipeve negative është theksimi i kontributit kulturor që Islami ia ka dhënë Evropës dhe qytetërimit perëndimor – duke e përtërirë pikën e përmendur më herët. Në këtë vend tani kemi një theksim marramendës të kontributit që Islami ia ka dhënë poezisë dhe filozofisë. Shën Toma Akuini, mbreti i teologëve të kishës perëndimore, i ka shumë borxh Ibni Rushdit (apo Averroes-it në latinisht), komentatorit të madh të Aristotelit në Spanjën islama. Më duket se na duhet që këtë edukim kulturor ta bartim nëpër shkolla, në një kontekst më të gjerë. Kjo është një rrugë për të përçuar një fotografi pozitive mbi Islamin.

Pika e dytë e imja ka të bëjë me dialogun e kishave krishtere me muslimanët, që duket se është e vetmja paradigmë për të shkuar përpara. Ajo për çka mund të flisni për muslimanët është se ata kujdesen për fenë e tyre sikurse edhe kishat për të veten, kështu që ata kanë një bazë për t'u kuptuar që është shumë frytdhënëse dhe që duhet pranuar nga kultura jonë papërmbajtësisht sekulare.

Këtu dua të theksoj se ndoshta këtu ka një bazë për një farë përgjithësie që duhet ta kemi ne evropianët. Ne duhet të jemi një çikë më autokritikë, sepse jo të gjitha vlerat tona janë dukshëm të drejta ose tërësisht të mira.

Amira Hafner al-Jabaji: Unë shpesh dëgjoj prej njerëzve që punojnë për kishat se nuk është dhe aq rëndë ta bësh këtë dialog, sa mendojnë njerëzit sekularë. Ne jemi të një niveli për nga aspekti i besimit dhe vlerave. Për mua është shumë më vështirë të bësh dialog me njerëzit sekularë që nuk kanë fe dhe që nuk besojnë.

Francis Piccand: Ne e kemi rrahur më se një vit këtë duke tentuar t'i gjejmë temat e diskutimit dhe aktualisht është shumë vështirë të gjejmë një pikënisje. Në fillim duket se Krishterimi dhe Islami kanë disa pika të përbashkëta nisëse, mirëpo dalin pengesa – nuk di pse.

Spektatori i tretë: Më kujtohet një misionar krishter i cili ishte burgosur nga ana e talibanëve pak përpara se të fillonte lufta në Afganistan. Kur u lirua ai deklaroi se e kishte patur më lehtë të bisedonte rreth Zotit me një taliban sesa me një të popullit të vet gjerman. Kështu që, mendoj se nëse vetëm pak përpiqemi, ndoshta do të gjejmë shumë pika të përbashkëta me muslimanët – shumë më tepër sesa që gjejmë disa herë me njerëzit e kulturës sonë të cilët e kanë braktisur trashëgiminë e tyre shpirtërore. Ndoshta Zvicra do të duhej t'i inkurajonte kishat të shkonin edhe më tej në këtë drejtim.

Francis Piccand: Për cilin Islam e kemi fjalën? Për Islamin e Afrikës? Atë të Azisë? Atë të Lindjes së Mesme? Islami është aq i ndryshëm sa edhe njerëzit me të cilët takohesh dhe bisedon. Nuk duhet harruar se në Zvicër ka shumë muslimanë që nuk ushtrojnë asgjë fetare. Ajo çka është me rëndësi për gjeneratën e tretë dhe të katërt të muslimanëve është të gjejnë një vend pune dhe të kenë një jetë të mirë – feja thjesht nuk është më prezente te ta.

Ruajtja e trashëgimisë dhe edukimi për në ardhmëri

Spektatori i katërt: Më interesoi shumë ajo që Amira Hafner al-Jabaji foli për pikat specifike të muslimanëve që jetojnë në Zvicër. Ju thatë se popullsia e përgjithshme e tyre

përbëhet nga të rinjtë. Unë mendoj se është problem kulturor ajo që këta të rinj kanë ide aq të ndryshme lidhur me mënyrën e trajtimit të femrave. Kam bijat e mija në Zvicër të cilat ankohen për këtë gjë edhe pse ata janë shumë mendjegjerë dhe të gjithë ne i pranojmë muslimanët si njerëz të njëjtë sikurse ne. Por problemi qëndron në vlerat që ata ua mësojnë të tjerëve. Ne jetojmë në një kohë kur femrat janë aq krenare që tani në Zvicër janë të barabarta. Si do të duhej t'i edukonit fëmijët e rinj muslimanë nëpër shkolla? Do të duhej t'i mbanit ata të ndarë apo t'i integronit nëpër shkollat zvicerane dhe t'ua mësonit atyre vlerat me të cilat aq shumë mburremi?

Amira Hafner al-Jabaji: Ne e dëshirojmë një shkallë integrimi. Ne nuk duam t'ua mësojmë atyre Islamin vetëm nga ana e tij praktike. Ne nuk duam t'ua mësojmë atyre se si duhet të luten ose kuptimin e Ramazanit – këtë mund ta mësojnë nga prindërit ose në shkollat e Kur'anit apo në xhami. Ajo që na nevojitet nëpër shkolla është t'ua mësojmë standardet etike – si të sillen, ç'janë vlerat e Islamit – dhe t'u tregojmë atyre se ato nuk dallojnë shumë prej vlerave krishtere. Mirëpo akoma nuk e kemi arritur këtë. Deri më tani nuk kanë ekzistuar mundësi të këtilla për t'ua mësuar atyre këto. Ata shkojnë në xhami dhe nuk e dimë ç'mësojnë atje, ngase publiku është i përjashtuar nga vende të këtilla. Nëse askush nuk e di se çfarë duhet të mësojnë fëmijët atje, atëherë askush nuk mund ta kontrollojë atë që e mësojnë. Kjo është e rrezikshme – e rrezikshme jo vetëm për muslimanët, por edhe për jomuslimanët. Sikur kjo të bëhej haptazi, çdokush do të mund të shihte se ç'mësojnë ata dhe zviceranët jomuslimanë do të shihnin se nuk ekziston kurrfarë rreziku që fëmijëve t'u mësohet Islami. Tani është koha për t'i bindur zviceranët se ekziston nevoja që fëmijëve muslimanë t'u mësohet Islami nëpër shkollat publike.

Në gusht 2002 ne e filluam këtë në dy vende: në Kriens, që ndodhet në pjesën qendrore të Luzernit, dhe në Ebikon, që gjithashtu është afër Luzernit. Aktualisht këto janë regionet më konzervative. Ka dy shkolla fillore që kanë arsimuar femra muslimane në Gjermani për të dhënë mësimin fetar islam nëpër shkolla. Vetëm pas dy javësh, patëm tituj shumë negativë nëpër gazeta, sepse kishin zbuluar se institucioni ku ishin arsimuar këto mësuese të reja, na paska qenë shumë i ngushtë me *Milli Görüş*-in, që është një parti opozitare në Turqi. Së shpejti filluan të përdoren fjalët 'fundamentalizëm' dhe 'ekstremizëm', edhe pse projekti ishte një gjë shumë e mirë. Mësuesit, mësueset muslimane, autoritetet e shkollës, fëmijët, prindërit e fëmijëve, të gjithë ishin të lumtur. Shpresojmë që kjo ide të përhapet gjithandej, mirëpo deri më tani kjo ndodh në vende shumë të vogla.

Tejkalimi i pengesave për dialog

Spektatori i pestë: Francis Piccandi përmendi ekzistimin e grupeve të ndryshme që konkurrojnë për të tërhequr vëmendjen e bashkësive të tyre. Unë vetëm dëshiroj t'ju pyes juve të gjithëve nëse keni njohuri për atë se cila prej atyre grupeve ka fituar, në mos, për shembull, janë përhapur saudianët dhe dega e tyre e Islamit vehhabit, apo ata të Milli Görüş-it? Së dyti, a ekziston ndonjë debat midis këtyre grupeve mbi çështje të rëndësishme teologjike dhe sociale apo ata thjesht duan vetëm t'i shesin versionet e tyre?

Francis Piccand: Pyetjes Suaj të parë, do t'i isha përgjigjur se ajo është çështje parash. Qendra islame në Gjenevë finansohet nga Arabia Saudite dhe keni vende të tjera që finansohen nga Emiratet. Nuk ka fitues në këtë drejtim dhe ky është problemi për komunitetin musliman, që nuk kanë një trup përfaqësues. Ju mund të gjeni liderë në Gjenevë dhe në Zürich që nuk pajtohen me njëri-tjetrin. Midis tyre ka dialog - herë-herë me rezultate të mira – por ka edhe konflikte. Liderët si Tariq Ramadani mundohen të thonë se i përfaqësojnë të gjithë muslimanët e Zvicrës, madje edhe ata të Evropës, por këta edhe kontestohen.

Spektatori i gjashtë: Po qe se duam që dialogu të ketë sukses, së pari duhet t'i përcaktojmë parimet, qëllimet dhe objektivat tona. Ne nuk flasim për gjithçka të Islamit – Islami si fe dhe kulturë apo Islami në histori dhe politikë. Pra, cilat janë zonat ku duhet të përqëndrohemi? Për shembull, është shumë me rëndësi të përqëndrohemi në shkollat apo në politikë e në institucione të ndryshme që na mundësojnë të jetojmë së bashku. Dialogu është shumë i lehtë në qoftë se ai bëhet ndër njerëz që e dinë se ç'presin prej tij – ata që duan t'i flasin njëri-tjetrit i dinë qëllimet e tyre shumë qartë. Është shumë lehtë të vish me qëndrime individuale dhe të bëhesh bashkë shumë suksesshëm, dhe unë e mbështes këtë. Mirëpo, kjo varet nga ajo se sa të qarta janë qëllimet, si mund të jenë të qarta ata që janë në dialog lidhur me atë se ç'nevojiten shkollat – ç'nevojitet gjenerata e re. Duhet të shikojmë nëse mund të krijojmë diçka si një plan-program shkollor.

Spektatori i shtatë: Shtimi i dialogut qartë është një ide shumë e mirë, mirëpo duhet të hetohet edhe paralajmërimi i rëndësishëm, se nuk duhet t'i përfshijmë vërejtjet ofenduese. Nëse angazhohesh në bisedime me njerëz duhet t'i japish fund krahasimit dhe mospajtimit. Herë-herë ti e ndërrosh mendimin gjatë këtij procesi të mosmarrëveshjes. Ajo që më brengos mua është se duhet dhënë fund censurimit të ideve dhe pikëpamjeve të njerëzve. Pse nuk e zëvendësoni paralajmërimin kundër vërejtjeve ofenduese dhe t'i përfshini ato? Kjo është rruga e vetme për të patur një dialog të përshtatshëm.

Spektatori i tetë: Më intereson vallë a munden zvicëranët vendas që e kanë pranuar Islamin ta mbushin apo tejkalojnë këtë hendek midis zvicëranëve dhe Islamit. A mund këta njerëz që u takojnë të dy botëve të përdoren si ndërmjetës?

Amira Hafner al-Jabaji: Unë mund të flas nga përvoja ime – sidomos me gratë zvicërane që kanë kaluar në Islam – se ato kanë prirje të jenë më ekstremiste se imigrantet muslimane dhe mendoj se kjo shpesh ka të bëjë me çështje biografike. Askush nuk e di përse ato e ndërrojnë fenë. Ngandonjëherë ato gjejnë një partner musliman dhe martohen me të e pastaj e ndërrojnë fenë. Mirëpo nuk është lehtë të punosh me to, sepse atë që ato e dinë rreth Islamit e kanë mësuar prej burrave të tyre ose prej njerëzve të tjerë, e jo prej bazës, Kur'anit dhe Hadithit (traditës së Pejgamberit). Kjo është një vështirësi.

Spektatori i nëntë: Kuptova se ka tri grupe gjuhësh kryesore në Zvicër: italishtja, gjermanishtja dhe frengjishtja. A ka ndonjë dallim në pranimin e muslimanëve ndërmjet këtyre tri grupeve gjuhësore dhe a ka ndonjëra pjesë e Zvicrës më shumë muslimanë se tjetra, në Zvicrën gjermanofone, Zürich apo në Gjenevë?

Amira Hafner al-Jabaji: Shumica e muslimanëve të ardhur nga Afrika veriperëndimore janë vendosur në Zvicrën perëndimore ku flitet frengjisht dhe ata zakonisht e njohin gjuhën frenge qysh nga vendlindja. Këtu nuk hasen probleme sikurse në pjesën gjermanofone të Zvicrës, ku shumica e muslimanëve vijnë nga Ballkani, Turqia, Maqedonia apo Kosova e të tjera. Këta muslimanë gjithnjë e flasin gjuhën e tyre amtare dhe shpesh, për shkak të nivelit relativisht të ulët të arsimimit, nuk janë të motivuar ta flasin gjuhën lokale ose ta mësojnë gjermanishten. Herë-herë ata më mirë e flasin gjermanishten zvicërane sesa atë të lartën, letraren. Mirëpo, turqit flasin turqisht, shqiptarët shqip etj.

Gjuha vërtet është njëra prej arsyeve përse mungon marrëveshja dhe pse integrimi është aq i rëndë. Ne tani kemi bërë sugjerime në drejtim të ofrimit të kurseve gjermane për femrat muslimane. Në fillim, për shembull, pati një shkollë që përgatiti një program të vogël dhe këtë program e qarkulluan shtëpi më shtëpi. Mirëpo, femrat turke, për shembull, nuk e lexojnë atë. Ato thjesht e hedhin atë mënjanë. Kështu ata zbuluan se më mirë është që këtë ofertë ta bëjnë nëpërmjet fëmijëve të shkollave. Fëmijët shkojnë në shkollë ku mësuesit u japin atyre informata me shkrim lidhur me mundësinë e mësimit të gjermanishtes. Kur ata i çojnë ato informata në shtëpi dhe kur nënat e tyre i lexojnë ato, përnjëherësh i ke klasat e mbushura me gra. Kështu, ndonjëherë nevojitet diçka shumë e vogël për të bërë ndryshime.

Fundamentalizmi dominon në debat

Spektatori i dhjetë: Unë kam disa pyetje lidhur me zgjidhjet që i sugjeruat ju në përpjekjet për t'u marrë me problemin e fundamentalizmit islam pas 11 shtatorit dhe me rëndësinë e mësimin të tolerancës dhe respektit si dhe me inkurajimin e një versioni tolerant të Islamit. Nga përvoja ime e prezentimit në disa qarqe të grupeve fundamentaliste islame, toni i këtyre djelmoshave shpesh është shumë kundër kësaj ideje të tolerancës. Ata kërkojnë rregulla, ata dëshirojnë të luftojnë për diçka dhe sikur toleranca e Tony Blairit i fton ata të bëhen më luftëdashës e më agresivë. Kështu që nuk jam i sigurt se sa efektiv mund të jetë inkurajimi i tolerancës, sepse mendoj që kjo shpesh shkakton kundërshtim nga ana e rinisë muslimane.

Rreth ngritjes së institucioneve islame – tani së voni kemi patur mjaft raporte në Angli për përvojën e ndërtimit të institucioneve në vitet '80. "Ndarja institucionalizuese" ishte njëra ndër frazat që përmendeshin sepse, parimisht, ndërtimi i këtyre institucioneve të ndara islame krijoi shumë ndarje në mesin e bashkësive. Në shumë raste, institucionet nuk përgjigjeshin ndaj anëtarëve të vetë bashkësive. Më intereson si do të veproni ju në këtë drejtim në Zvicër?

Francis Piccand: Unë pajtohem plotësisht me ju për këtë radikalizëm dhe për faktin se këto ndjenja janë shumë të fuqishme. Kur unë bisedoj me muslimanët dhe kur ata thonë diçka për politikën dhe Amerikën apo Izraelin për shembull, fjalimet e tyre janë shumë të dhunshme. Vërtet duhet sa më shpejtë të bëjmë diçka. Mediat me siguri mund të luajnë rol të rëndësishëm në këtë dialog.

Sa i përket këtij polarizimi, mua më ka habitur edhe toni i disa njerëzve që punojnë në zyrat federale të Zvicrës dhe në ato të policisë. Shumë qendra ndërmjet Gjenevës dhe Zürichut tani vërtet janë nën mbikëqyrje. Fundamentalizmi nuk është vetëm islam, ai vjen edhe nga fe të tjera. Problemi është se sot mbas këtyre ngjarjeve – Bali është një shembull tjetër – muslimanët janë viktimizuar tërësisht. Hulumtuesi francez Gilles Kepel ka shkruar një libër mbi Islamizmin dhe ai thotë se ne tani jemi në një situatë të post-Islamizmit. Fundamentalizmi nuk është Islami – ai mund të jetë fundi i një forme të Islamit, ndaj cila mund të jetë e radhës? Është çështje me rëndësi të pyetemi dhe elementet përgjegjëse të të gjitha palëve duhet t'i flasin dhe ta pyesin njëri-tjetrin përse të ndodhin gjithë këto? Sot ne mund të komunikojmë dhe i kemi të gjitha kushtet për t'u munduar ta kuptojmë njëri-tjetrin, mirëpo duket se po ndodh e kundërta dhe muslimanët po viktimizohen nga ana e stereotipeve.

Spektatori i njëmbëdhjetë: Është shumë me rëndësi që ne duhet të përpiqemi t'u gjejmë ilaçin disa fenomeneve dhe të përpiqemi t'i gjejmë shkaqet e këtyre simptomeve. Kur ta shikojmë historinë e Islamit vetvetiu do të tregojë se ka qenë feja më tolerante në relacion me fetë e tjera. Spanja e Mesjetës është një shembull i mirë për këtë, me çifutët, krishterët dhe jomuslimanët që bashkëjetonin me muslimanët. Tani ç'është ajo që aktualisht e ka prodhuar dukurinë e Islamit fundamentalist prej të cilit ankohet aq shumë Perëndimi? Mendoj se është me rëndësi që edhe Perëndimi duhet ta shqyrtojë kontributin e tij dhënë kësaj shtate të sotme për më tepër se 250 vjet. Vetëm me sqarimin e kontributit perëndimor ne mund gjithashtu ta kuptojmë llojin e lidhshimit politik në botën islame, që pak a shumë mbështetet nga Perëndimi.

Spektatori i dymbëdhjetë: Mua më brengos zhbalancimi i tolerancës dhe mungesa e qartësisë ndër njerëzit e thjeshtë që vijnë nga tradita krishtere për atë çka ne aktualisht besojmë. Desha t'ju pyes juve, Amira, nëse e keni vërejtur të njëjtën ndihmë dhe krah që e keni kërkuar për muslimanët t'u jetë dhënë feve të tjera. Mendoj se duhet të përshkohemi nga fundamentalizmi në moment dhe ndjej se muslimanët e thjeshtë jofundamentalistë –

muslimanët tolerantë – duhet ta ngrenë më tepër zërin kundër fundamentalistëve dhe duhet të dëgjohet se veprojnë në këtë drejtim.

Amira Hafner al-Jabaji: Për muslimanët është shumë punë e lodhshme dhe e mërzitshme që gjithnjë të jenë në pozitë mbrojtëse, sepse ne vërtet kemi probleme të ndryshme. Derisa ne vërtet e kemi problemin e fundamentalizmit në një qendër ose në mesin e disa muslimanëve të paktë, kjo pakicë definitivisht nuk na përfaqëson neve të gjithëve. Muslimanët në shoqëritë joislame kanë probleme konkrete – si dëshirojmë ta ushtrojmë fenë tonë në jetën tonë, si mund ta shprehim vetveten në shoqëri, si mund të marrim pjesë në politikë, në ekonomi, në kulturë. Të flasësh vetëm mbi fundamentalizmin nuk i përfaqëson problemet që i kanë muslimanët.

Nga anglishtja:
mr. Rejhan Neziri